

Projekt Jord: Jag tänker på Energiskan!

Klipp ur en gurlesk tillblivelse

Träskdrottningens historia, Träskdrottningens återkomst, kapitel 1: ett evigt kapitel som väller över rummet och som har begravt en gammal gul plastbilbana under sig för länge sen. *Träskdrottningen som reste sig ur dyn*. Själva materialet som ska göras historia av växer hela tiden. Citat, klipp, informationer. Huller om buller, överallt.

”Skriv in henne i historien. Det finns inte många kvinnor i musikhistorien. Gör henne åtminstone till en fotnot där. I Skräpmusikens historia.”

Det är Rättis J. Järvinen, en musiklärare som sagt det till Johanna i skolan. I skolan, där gör de Projekt Jord, det ska vara en sån historia, inspirerad av sagan om Orfeus och Eurydike. Sådär säger Rättis J. Järvinen, och det är vackert: ”att vara ung är att förlora en oskuld men hitta en skatt – som Orfeus älskade sin Eurydike så mycket att han var beredd att gå till underjorden efter henne.”

Projekt Jord. Ett projekt som ska handla om något som berör en, *en annans historia om en själv*. Den man är, den man kunde vara, till musiken. ”Gör historien till din, på ditt eget språk.” (Fagerholm 2009, 14)

JOHANNA VÄXER UPP i Trakten, ett litet samhälle där Monika Fagerholms romaner *Den amerikanska flickan* (2005) och *Glitterscenen* (2009) utspelar sig. Hon arbetar med Projekt Jord, en skoluppgift som sväller över, ett oordnat arkiv över flickrumsgolvet. Det handlar om Sandra Wärn som senare skulle komma att kallas Träskdrottningen och vara

en rockstjärna på glitterscenen. Sandra är också uppväxt i Trakten och den tragiska romansen mellan henne och Doris Flinkenberg återfinns i *Den amerikanska flickan* och fortsätter in i *Glitterscenen*, som handlar om tiden långt efter Doris död när Sandra flyttat därifrån.

Föreställa sig: Sandra Wärn efter väninnans död. Bland alla tygera i den vattentomma simbassängen. Färggranna, skimrande längder som hon virade in sig i, och somnade. Sov och sov, i sorg otröstlig, invirad i tyger. Men ur dem, som ur en kokong, föddes Träskdrottningen, som begav sig ut i världen, till musiken. Återvände aldrig, men – glömde ingenting. (Fagerholm 2009, 28)

Sångerna hon skulle sjunga på glitterscenen skulle handla om Doris, om deras egen värld – fantasierna, begären, smärtan – och heta saker som *Dödens förtrollning vid unga år*.¹ Sandras sömn i bassängen, hur hon sedan tar barndomen och döden med sig ut i världen och musiken och blir en närmast mytologisk figur för Johanna, har fungerat som metodologisk inspiration. Liksom Johanna och Sandra vill jag uppehålla mig i det nära förflutna – samla, återuppväcka och omförhandla. I den här texten ska jag påbörja ett eget Projekt Jord och det ska inte handla om musik utan om gurlesk, en estetik som gyttar ihop feminism, femininitet, gullighet och äckel. Det kommer att rotera runt en annan bortglömd diva: Energiskan! Hon är hämtad ur *Isalena och Energiskan*, ett barnprogram som gick på SVT under 1980-talet, skapat av Anna Roll. Och som Träskdrottningen, ska även Energiskan stiga upp ur dyn. Jag tänker mig Projekt Jord som en figuration, ett sätt att låta teori ta kropp, plats och rum. Ulrika Dahl skriver i artikeln ”Ytspänningar: Feminismer, femininiteter, femmefigurationer”:

En figuration är en materiell och semiotisk aktör som samlar upp både rädslor och förhoppningar, och i harawayiansk mening är min femme en hoppfull figur och en teoretisk, kreativ, begärande, materiell, levd och vetenskaplig kropp som kan hjälpa oss att navigera vidare på den mörka kontinenten. (Dahl 2011, 10–1)

I figuretionen Projekt Jord vill jag samla litteratur, teori, infall, bilder och minnen – röra vid möjliga känslor och tankar, frågor om vad gurlesk kan vara: ”Citat, klipp, informationer. Huller om buller, överallt.” (Fagerholm 2009, 14) I Projekt Jord kommer att jag att samla sådant som kan vara en utgångspunkt för vidare fantasier om gurlesk. Vi ska flyga och stjäla.

Alla har vi lärt oss konsten att flyga-stjäla och dess många tekniker, sedan många århundranden då vi bara har haft tillgång till ägande genom att *stjäla*, då vi har levt i flykt; genom att flyga, genom att hitta de tränga passagerna för begäret, de dolda, de som genomträngt oss. Det är ingen slump att ”stöld” utspelar sig mellan två flykter, som njuter av varandra och villar bort betydelsepoliserna. (Cixous 2015, 22)

Jag kommer att ta min utgångspunkt i *Isalena och Energiskan*, men även blanda in en mängd litterära och teoretiska texter. Ibland stjäla jag andras röster och låter dem flyga som Energiskan. I andra delar kommer jag att tala till och om henne, Isalena och de andra i TV-programmet.

När Energiskan kom till jorden

Någonstans i barndomen kväver en flicka en tår och en vit bubbla seglar ut i rymden, till planeten Anda, minnets plats. Där slår universums hjärta – förbundet med De ljusa tankegångarna, Grubbelkammaren, Bubbelskammaren, Stenarnas sal och Regnets rum. Där bor Energiskan. När hon tagit emot flickans bubbla knackar hon på fönsterrutan i skepnad av en fågel. Flickan heter Isalena och orkar inte finnas. Det ska Energiskan ändra på. Hon presenterar sig så här:

Jag föddes universums första sekund
sen dess har jag inte fått en blund
jag är universums motor och maskineri
det går åt en oherrans massa energi
jag håller planeterna i balans och far runt som en komet med svans
och ser efter om det fattas ork nästan

jag flyger fortare än ljuset och kommer till dig i huset
jag ser i varenda vintergata om nån ligger ensam och behöver prata
då kommer jag som en orkan, fortare än ett reaplan
svisch schwam hopp vad vill du mig du lilla kropp?²

Isalena och Energiskan ekade vagt i mig. För några år sedan såg jag om serien och drabbades återigen av den rörande berättelsen om hur sjuåriga Isalena hanterar de sociala relationerna i sin nya skola och föräldrarnas skilsmässa, på flygande äventyr tillsammans med Energiskan. Den tar upp frågor om vad som driver människor och maskiner, hur viktigt det är att det råder harmoni mellan de två figurerna Ilska och Älska som bor i allas hjärtan, hur det var i Förritiden och att alla är små barn innerst inne. Det är Energiskans uppgift att se till att mänskligheten mår bra så att de inte skickar upp för många stenar till hennes kammare som då hotar att sprängas och falla ner på jorden, eller Materiella som hon kallar planeten, och förgifta allting.

Serien arbetar med en maximalistisk estetik – flickrumsgrällt, stora känslor och tankar. Samtidigt är berättandet förenklat när handlingen cirkulerar runt ett fåtal saker – en magnet, ett pärlhalsband, en vattenkran, dockor, leksakståg – som får betydelse på flera plan i berättelsen, konkret och metaforiskt. *Isalena och Energiskan* är fyllt av tankepiruetter där samband upprättas mellan till synes olika områden. De ljusa tankegångarna är verkligen ljusa gångar som förbinder de olika rummen. Kärnklyvningens kedjereaktioner blir till den hätska stämningen på en skolgård. Människors känslomässiga strävanden och tillkortakommanden blir till konkreta rum på planeten Anda. Att det dessutom är samma skådespelare som spelar flera av rollerna får en förskjutande effekt när samma kroppar iscensätter en mängd olika femininiteter.³ Bergljót Árnadóttir spelar förutom Energiskan, Isalenas mamma, kompiserna Agneta och Ilska. Energiskan intar även en mängd förklädnader: skolsköterska, städerska, sträng lärare, skrämmande kvinna med blod i mungipan som vill varna för dåtidens farliga videovåld. Lena T. Hansson spelar Isalena och den lilla rosa figuren Älska, inneboende i hjärtan. Begränsningen i antalet skådespelare gör att det går att läsa hop de olika

rollerna och fundera på hur de hänger ihop eller om de uttrycker olika sidor. Mängden iscensättningar pekar på feminitet som konstruktion och lek. Seriens estetik och berättarstil skulle kunna kallas gurlesk i sitt lekfulla förhållande till feminitet.

Var började gurlesk för mig? Kanske hos Energiskan – en tjugig, poetisk, åttiotalsbrud med uppgift att bära universums energi och människornas känslor på sina axlar. Vid första anblick en helt vanlig amazon och superhjältinna. När jag ser om serien och minns vad den betydde för mig som barn, förvånar det mig inte alls att jag kommit att intressera mig för gurlsker, skevheter och queera feminiteter senare i livet. Jag betraktar Energiskan som en gurlesk urkund och vill återvända till hennes lärdomar.

Minnesbild: Det är första gången jag hör talas om gurlesk och det är i ett mejl till nättidskriften *LÄCKER*, som jag arbetade med. Sara Tuss Efrik, en av de medverkande i tidskriftens andra nummer använder det om vad jag gör, säger att det är ”något som är högst levande, sprudlande, hjärtskärande”. Jag vet genast vad det betyder och försöker genast ta reda på vad det betyder. Jag vet att det handlar om något jag har hållit på med länge men inte haft ord för, försökt använda andra ord för. Jag köper en bok. Jag ger den i present till mina vänner. Läser skriver tänker.

Jag tror att jag fortfarande inte vet vad gurlesk betyder, vad det kan betyda. Jag hoppas att det fortsätter så.

Det kanske inte fanns någon sådan plats som hette gurlesk. Det kanske inte finns någon nu. Vi kanske måste hitta på den. Vi kanske hittade på den hela tiden. Förvarade den på minnets plats. På den platsen bor Energiskan. Jag har inte hittat på henne. Jag vill gärna hitta på henne, tillsammans med henne. Fråga vad hon tänker om gurlesk.

Kära Energiskan

Hej, det är jag, en liten kropp bland andra. Jag skriver till dig för att jag tror att du har något att säga om gurlesk. Jag har en bubbla fylld av dig, Energiskan. Du är en fågel och du knackar på rutan. Du ekar i mig:

Vill inte finnas. Vill inte växa. Vill inte äta. Och det kunde lika gärna komma varulvar och fladdermöss och alltihop. Så fick hon vänja sig. Det här är berättelsen om när Isalena blev en isklump. Och hon som alltid varit som ett ulligt moln som hoppat, virvlat, dansat över marken.

Hahaha hör du inte orkanen?

Om du inte vill backa tiden så måste du gå igenom väggen.

Om du inte vill berätta vad det är för vägg du har gått igenom så måste du gå igenom väggen

på andra sidan tiden.⁴

Jag hör orkanen. Jag ser dig genom fönstret. Jag molnig eller dansar inte över marken. Tanken var att tankarna skulle växa. Du säger att ibland måste en backa tiden för att samla energi och ta ett stort skutt framåt. Jag börjar på den mest uppenbara platsen, i poesiantologin *Gurlesque: The New Grrly, Grotesque, Burlesque poetics* (2010) där Arielle Greenberg, myntaren av termen och en av bokens redaktörer, säger att hon bestämde sig för ordet gurlesk för att det låter som sådant som gurlesk kommer ur: grotesk och riot grrrls, bland annat. Greenberg fortsätter med att citera sig själv, första gången hon använde ordet gurlesk var i en recension 2001 och då skrev hon så här:

[This style is] not [...] limited to this work or this author, because the particular brand of sensuality/sentimentality at work here is one which I believe is in the zeitgeist: a "gurlesque" aesthetic, a feminine, feminist, incorporating of the grotesque and the cruel with the spangled and dreamy. (Greenberg 2010, 2)

Det är alltså fråga om något som Greenberg ser i den samtida amerikanska poesin och som även jag tycker mig se i litteratur och andra konstnärliga uttryck nu och några decennier tillbaka. Men det här har jag sagt förut, i min avhandling *Ett flicklaboratorium i valda bitar: Skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005* (2012). Jag kan också citera mig själv:

Gurlesk kan förstås som en estetik som är olydig mot vår kollektiva fiktion om och av femininitet. Den ställer sexistiska heteronormativa föreställningar på ända, låter stereotyperna knaka i fogarna och komplicerar på så sätt innebörden av femininitet och flickskap. Det handlar om att missuppfatta flickskapet med humor. Gurlesk kan sägas vara sammangyttringar av femininitet, feminism, äckel, gullighet och överdrift och det är också teman som jag kommer att ta upp. (Österholm 2012, 101)

Och:

Det var det Greenberg såg och det var många andra som såg och gjorde samma sak, gurlesken for runt som ett spöke utan namn. Men hon fanns innan hon hade benämnts. Fast det är inte fråga om en rörelse eller en grupp, snarare är gurlesken ett fenomen som uppkommit på många olika platser, i olika texter och författarskap, samtidigt. Gurlesk är ett ganska nytt begrepp och ändå skulle jag, liksom Greenberg och Glenum i *Gurlesque: The New Grrly, grotesque, burlesque poetics* (2010) säga att det har dansat runt i litteraturen ett tag nu. Jag skulle säga att jag sysslat med gurlesken i mer än tio år – i uppsatser, i mitt eget skönlitterära skrivande och, givetvis, i den här avhandlingen. Ändå hade jag aldrig hört ordet förrän nyligen. En stor hemsk flicka av kött, ett BabyWonder som klev ut ur skrubben och fick ett namn. Och jag tog tacksamt emot henne. (Österholm 2012, 101–2)

Så sa jag alltså då. Läget är annorlunda nu. 2014 tog sig ordet gurlesk in på Nyordslistan och det har använts i en mängd artiklar i dagstidningar och tidskrifter. Att begreppet fick ett relativt stort genomslag tror jag har att göra med att det fyller ett tomrum, sätter ord på estetiker och feministiska, queera förhållningssätt – som inte alls var nya men som nu fick ett namn. Även om begreppet kom till för ganska många år sedan ser jag det som ett begrepp i vardande, som en del av ett pågående samtal. Det är en början och jag hoppas att den fortsätter, att gurlesk fortsätter störa, beröra och fråga. I min avhandling tänkte jag – blond och

rosa och uppväxt i Stockholm – på en version av gurlesk, situerad i flickrummet och gulligheten, utifrån de vita flickor som befolkar en stor del av den tidens svenskspråkiga skönlitteratur. Det finns flera. Det skeva flickornas litterära rum som min avhandling befann sig i är långt ifrån det enda som gurlesk bebor, begreppet består av många ännu otänkta rosa trådar på äventyr och vift ur femininitet i plural. En som velat tänka vidare om gurlesk är Judith Kiro (2014), i en recension av filmen *Girlhood*. Hon frågar: Vad betyder flicka? Vem får vara det och hur förväntas hon se ut? Är hon vit? Har hon ett eget rum? Hur förstås hennes våldsamhet? Gurlesken, och de hittills ganska få texter som skrivits om den, är en rätt vit historia. Greenbergs och Glenums (2010) antologi fick kritik för det och även för fokus på cisfemininitet och medelklassighet, något som förhoppningsvis ändras i den kommande, utökade upplagan. Jag hoppas dock att den ännu lilla textkropp som tagit form i gurleskens namn inte behöver vara den enda utgångspunkten för vad begreppet kan komma att bli. Olika kroppar har olika relationer till femininitet, alla förväntas inte inneha den eller kunna inta den på samma sätt, och dess ideal är sammanbundna med vita, heterosexuella, medelklasskvinnor. Att spränga, missuppfatta och skoja med denna ideala femininitet är en av utgångspunkterna i den gurleska estetiken. Hittills har det mest skett i relation till texter där huvudpersonerna står närmare idealen, även om de skaver. Min egen avhandling är ett exempel och det fortsätter i den här texten. Men just eftersom det finns en mängd förhållningssätt, möjligheter och begränsningar när det gäller femininitet är det också viktigt att flera röster hörs och sätter sin prägel på vad gurlesk kan vara. Kiro skriver:

Och om vi tänker oss bort från just *Girlhood* – hur skulle en burlesk/gurlesk inställning till svart femininitet, en svart flickas varande, se ut? Skulle den vara subversiv, skälmsk eller bara smärtsam? Jag uppehåller mig vid frågorna för min egen skull: att erkänna att man oroas av vissa begränsningar är inte samma sak som att säga att de inte går att arbeta med, mot eller kring. (Kiro 2014)

De rosa trådarna rullas ut och sprids. Jag är väldigt intresserad av vad som kan hända om gurlesk snor in sig i fler kroppar, erfarenheter, samtal och texter. Och det hoppas jag att vi är fler som är. Precis som den femmefiguration som Dahl tecknar så vill inte jag att gurlesk ska vara ”uttryck för vare sig en gemensam erfarenhet, delade förståelser av femininitet eller en gemensam feministisk historia eller plattform” (Dahl 2011, 19). De flickskap och den gullighet som gurlesk bråkar med och skevar mot har mer än ofta tagit sin utgångspunkt i vissa ras- och klassmässiga erfarenheter men det betyder inte att det är allt som finns att säga. Greenberg (2010) påpekar att gurlesk inte är en medveten rörelse eller sammanslutning, snarare något som tar sig uttryck i en mängd texter och sammanhang, på flera platser i världen. Det är ingen förening att gå med i och långt ifrån det enda sättet att skriva feministiskt eller att förhålla sig till femininitet på ett subversivt sätt. Däremot är det en möjlig form för att estetiskt hänge sig åt, irritera sig på, ta några russin ur och skava mot femininitet, i plural och flera former. Eller sörja att den ibland framstår som enhetlig. Kiro avslutar sin artikel med: ”Kanske finns det utrymme för andra tjejer, för smärtpunkter, illojalitet, box braids och Nicki Minaj? Jag väljer att hoppas på det.” (Kiros 2014) Ett hopp som jag delar.

Femininitetens ideal är förbundna med en mängd andra maktordningar – ras, klass och funktionalitet för att nämna några. Det är dock inte mitt syfte i den här texten att närmare utreda dessa samband. Här vill jag lyfta fram tankeskott på det nyligen planterade gurleska trädet, inte säga något färdigt och sluttänkt om exakt hur gurlesk kan bidra till att dekonstruera föreställningen om femininitetens enhetlighet. Kiro frågande hållning anser jag vara ett av de mest intressanta bidragen till det gemensamma samtalet om gurlesk som nyss börjat föras.

Det flickrum som den här texten uppehåller sig i påminner om det litterära rum jag tog mig an i avhandlingen. Jag citerar mig själv igen:

De skeva femininiteterna kommer i många former men har vissa gemensamma drag – som dessutom inte problematiseras. Vithet som erfarenhet lyser med sin frånvaro, det verkar vara en självklarhet i

böckerna eller åtminstone är det inte i sådana markörer som flickornas skevhet eller Riktighet sitter. (Österholm 2012, 294)

Även här anlägger jag dock en välvillig läsart där jag främst intresserar mig för vad texterna säger om femininitet, snarare än vad de inte säger eller vilka femininiteter som inte syns (Österholm 2012, 92–3).

Isalenas rum och mitt eget flickblivande i 1980-talets Sverige finns där som ett falnat rosa läppstiftsmärke på tapeten. Mitt intresse och mina känslor för programmet går inte att skilja från att jag och Isalena är lika gamla, att våra flickvärldar och vita, blonda kroppar har en del gemensamt i vårt möte med...

Energiskan!!

som Isalena drar efter andan och utropar var gång du dyker upp. Jag hoppas på att få följa med dig till planeten Anda, minnets plats, röra mig genom de olika rummen och de känslotillstånd som du tar hand om i dem. Gurlesk föddes ur en häxkostym av svart organza. Det är en av de saker som Greenberg tar upp när hon inleder sin text om gurlesk genom att teckna hennes biografi och räkna upp möjliga föregångare och släktingar. Jag misstänker att kostymen är din.

Jag hör orkanen. Lär mig en läxa, att flyga och stjåla.
Skicka skira bubblor.

Vad skulle Energiskan säga?

The texts that I prefer here do not make us better people or liberate us from the cultural industry, but they might offer strange and anticapitalist logics of being and acting and knowing. And they will harbor covert and overt queer worlds. I do believe that if you watch Dude, Where's My Car slowly and repeatedly and while perfectly sober, mysteries of the universe may be revealed to you. I also believe that Finding Nemo contains a secret plan for world revolution and that Chicken Run charts an outline of feminist utopia for those who can see beyond the feathers and eggs. I believe in low theory in popular places, in the small, the inconsequential, antimonumental, the micro, the irrelevant; I believe in making a difference by thinking little thoughts and sharing them widely. (Halberstam 2011, 21)

Isalenas berättelse är liten på jorden, en och bara hennes – en tid och en plats och ett ögonblick. Sådana som hon kommer i flock, jag ser dem när jag far som fågel genom rymden, deras bubblor och stenar sammanblandas men tar form när jag frågar: Vad vill du mig, du lilla kropp? De har inget gemensamt men de kan vara en annans historia om dig själv. Om du ser bortom mina fjädrar kan jag vara något annat än en fågel och jag skulle kunna säga något annat än:

De återvänder långt bortifrån: från alltid: från "utanför", från hedarna där häxorna håller sig vid liv; underifrån, hitom "kulturen"; från sina barndomar som man har så svårt att få dem att glömma, som man dömer till evig vila. Inmurade är de små flickorna med sina "ouppfostrade" kroppar. Konserverade, orörda av sig själva, inne i isen. Frigidifierade. Men vad är det som rör sig, där under! Vad de får anstränga sig, könets snutar, gång på gång får de börja om på nytt, för att hindra den hotfulla återkomsten. Från båda sidor sker en sådan kraftstegring att kampen i århundranden hållits orörlig i den darrande jämviktens döda punkt. (Cixous 2015, 8)

En fågel skrattar, det är jag. Orkanen säger: Glöm inte det, du lilla kropp.

Anteckningar ur Projekt Jord:

Jag tänker på små flickor, små tankar som kan delas och bli stora. Isalenas äventyr i Energiskans händer börjar i gråten, i erkännandet av ensamheten på skolgården och om kvällarna när mamman jobbar på restaurang och pappan är borta och kör långtradare. Allt det där som fanns i den sköra bubblan och som hon inte kunde prata om. Energiskan tog henne till Regnets rum, en plats som vi tittare bara får se från utsidan. Det är en öppen dörr, där innanför syns ett grönt landskap och regnet som håller ner. När en människa går in i regnets rum kommer hon att gråta och hennes tårar förvandlas till pärlor att fånga upp i händerna. Då Isalena vaknar nästa morgon ligger ett pärlhalsband bredvid henne på kudden. Och skolgården blir inte längre en ensam plats, strax står klasskamraten Agneta – som tidigare varit drivande i utfrysningen av Isalena och vars historia senare reds upp av Energiskan – och

fingrar innerligt i halsbandet. Relationen mellan Isalena och Agneta, eller Sparkis som hon också kallas, är ambivalent. Den är fylld av begär och närhet som plötslig kan slå över i avvisande och hårda ord. Någon har sparkat på murarna i Agnetas hjärta, berättar Energiskan. Ilska och Älska som ska leva tillsammans där har blivit ovänner och därför har Ilska slängt ut Älska ur hjärtat. Det är så människor blir maktmagneter och gör allt från att härja på skolgårdar till att starta krig. Isalenas uppgift blir att väcka känslor hos Agneta. Fullt ut kan de först mötas när också Agneta varit i Regnets rum och kunnat tala med Energiskan om de övergrepp som har begåtts mot henne, troligen av föräldrarna. I den allra sista scenen av serien ligger Isalena och Agneta i Isalenas säng och pratar om existentiella frågor. Isalena säger att det är så konstigt att vilja finnas, för nu vill hon ju faktiskt det. Och de undrar om det kanske är så att Energiskan är gud? Nä, kommer de fram till, hon är alldeles för pigg för det. Men ibland orkar hon inte.

Genom att på varsitt håll gå igenom sina sorger möts Isalena och Agneta i ett gemensamt rum. Deras gemenskap tar sin början när Isalena för första gången bär pärlhalsbandet tillsammans med sin rosarandiga tröja och gröna hängselbyxor. Pärlhalsbandet av tårar kan förstås som ett tecken för sårbarhet, som blir till något åtråvärt och vackert, rymmer ett löfte om en mer vuxen femininitet – *Isalena och Energiskan* är en berättelse om att växa upp och bli egen. Halsbandet betyder att flickorna delar erfarenheten av Energiskan men också av smärta och ensamhet som har svårt att finna ord. Innan samtalet i sängen ger Agneta sitt halsband till Isalena, som gjort sig av med sitt för att få pengar till att imponera på Agneta. Överlämnandet av ledsenheten, i högst konkret bemärkelse, fördjupar deras förtroende för varandra. Nästa gång Agneta har det svårt hemma söker hon stöd hos Isalena. Och utanför fönstret kuttrar Energiskan i fågelform. Jag tänker mig att gurelskbegreppet kan fungera på ett liknande sätt. Det är ett delande av motsägelsefulla och smärtsamma feminina erfarenheter som genom litteratur och andra konstnärliga uttryck kan upplevas som lustfyllda, bekräftande och bli till längtan efter förändring. Dessa erfarenheter kan vara högst specifika, som erfarenheter oftast är, och

Isalena och Energiskan utspelar sig i 1980-talets Sverige och cirkelar runt två vita flickor där. Isalenas berättelse är navet och framställs i detalj. Agnetas historia och den mer utsatta position hon verkar befinna sig i framgår i antydningar – eventuellt eftersom våld mot barn inte var något som de förväntade tittarna antogs kunna hantera. Det kan dock också ses som att Agneta får behålla makten över sin berättelse och att bara hennes närstående Isalena och Energiskan får ta del av den. Så det kanske inte är framhållandet av en specifik erfarenhet som är Energiskans gurleska lärdom, utan just att de två flickorna finner gemenskap med varandra, trots olikheter och skav i vänskapen. Att det går att finna uttryck för det som inte har kunnat sägas. Att det går att vara flicka på många sätt och att de kan se varandra, åtminstone i några ögonblick. Jag skulle kunna kalla det ögonblicket för gurlesk och det återfinns även i läsandet.

”There must be those among whom we can sit down and weep and still be counted as warriors.” Med dessa rader av Adrienne Rich inleder Elisabeth Hjorth sin avhandling *Förtvivlade läsningar: Litteratur som motstånd och läsning som etik* (2015). Hjorth tar förtvivlan som utgångspunkt för läsningar av ett antal samtida romaner. Förtvivlan gäller det politiska tillståndet i världen och en akut vilja till förändring. Vad har läsandet och litteraturen för plats i den känslan? Hon skriver fram litteraturens möjligheter att vara ett motspråk, rubba ordningen och att uttrycka missnöje även om den har vissa begränsningar. Det är en konflikt som kanske är olöslig:

Därtill är läsningens förtvivlan alldeles för vild; drömmarna alltför storslagna, trotsiga, kollektiva, befriande och explosiva. Romanerna tar med sina brister och förtjänster plats i historien och litteraturhistorien som ett av förtvivlan märkt motstånd. Det är i sorgen över det litterära motståndets begränsade verkan som den märkta etiken får sin betydelse. Läsaren förvaltar det etiska i de förtvivalde läsningar som vetter mot en framtid som återstår att förverkliga. Dit går det bara att komma genom den kamp som också lär läsaren att lyssna. (Hjorth 2015, 246)

Trots detta menar hon att frågan som ställs genom Richs rader besvaras genom romanernas envisa begär efter en annan möjlig värld. Att det går att gråta tillsammans med dem, att lyssna, hålla händer. Som Isalena och Agneta lär sig att göra med varandra efter att ha genomlevt sina livsberättelser i Energiskans ljus. Hon har visat dem en annan bild av flickskap och det har också serien gjort för tittarna. I likhet med annan litteratur från det sena 1900-talet som Mare Kandres *Aliide, Aliide* (1991) ställs de stora frågorna om livet och vad som kan göras med det i ett flickrum, på en skolgård och av två fnisande flickor i en säng.

Vilka är det vi kan sitta och gråta med och fortfarande kallas krigare? Energiskan ser i varje vintergata om någon ligger ensam och behöver prata. Hon tar en flicka i handen. Frågar: Vad vill du mig, du lilla kropp?

Vad skulle Energiskan säga?

*I am thinking this in a country
where words are stolen out of mouths
as bread is stolen out of mouths
where poets don't go to jail
for being poets, but for being
dark-skinned, female poor
I am writing this in a time
when anything we write
can be used against those we love
where the context is never given
though we try to explain, over and over
For the sake of poetry at least
I need to know these things
(Rich 2002, 199–200)*

*Du behöver veta. Det finns andra sätt. Du hittar dem strax under grubblat,
glöm inte det, du lilla kropp!*

Anteckningar ur Projekt Jord:

I Grubbelkammaren bedrivs vetenskapen och nya uppfinningar följer på varandra. Dock sällan med hänsyn till vad små kroppar vill. Vetenskapsmannen som uppehåller sig där har ingen större inblick i känslor eller konsekvenserna av sina uppfinningar. Hans projekt går visserligen ut på att befria mänskligheten från att använda muskelkraft men den tekniska utveckling som spelas upp i serien slutar i vapenindustrin, ivrigt påhejad av Stenarnas sal där alla maktmagneternas tankar hamnat. Energiskan och Isalena lyckas stoppa honom från att gå över till stenarnas sida och därmed riskera Materiellas hela framtid. Att de står för en annan sorts vetande blir tydligt första gången de besöker Grubbelkammaren tillsammans. Från en trasig tvättmaskin och en läckande kran som Energiskan hjälpt Isalena att hantera, har de seglat in i Förritiden. Där har de handgripligen upplevt kylan och muskelvärken som följer med att tvätta utomhus mitt i vintern. När eländet är som värst upptäcker de att de är med på bild i Vetenskapsmannens bok. De börjar skratta, av lättnad över att de befinner sig på Anda, där alla tider finns samtidigt, och åt att Vetenskapsmannen studerar dem. Energiskan och Isalena står snarare för det som Nina Lykke (2009, 190–1) lyfter fram som poetisk sanning, det som får en att förstå på ett nytt sätt. De vet, och har precis upplevt i frysandet på bryggan, att kunskap innehåller mer än det som rymms i vetenskapsmannens distanserade blick. Vetenskapsmannen menar väl men glömmer hur kropparna, känslorna och naturen drabbas av hans uppfinningar. Han drivs av utveckling för utvecklingens skull och när han blickar bakåt, som han gör när han studerar boken om Förritiden, är det med det som Donna Haraway (1991) benämner som gudstricket – att mena sig kunna producera objektiv kunskap genom att höja sig över och förstå utifrån. Energiskan har ett fågelperspektiv och ser en hel del av det som händer i världen, men hon går in i enskilda liv och situationer. Hennes kunskap är situerad och förankrad i tårar och skratt. Energiskan med sin överblick över galaxerna och varje människas inre förhåller sig till världen i det lilla. Hon säger till Isalena att det ibland är nödvändigt att backa tiden eller gå rakt igenom väggen för att komma ut på andra sidan. På det följer en återblick till när Isalena strax innan

hon skulle börja skolan intog en mer barnlig position och sökte sina föräldrars hjälp med det mesta. Hon samlade kraft för att kunna ta ett stort skutt framåt. Enerigskan uppmuntrar till att inte slänga bort det gamla och bortslängda, det flickaktigt överdrivna som förknippas med pinsamhet. Det går att återvända till sina berättelser, titta på det som blivit bortslängt som oviktigt och omvandla det till något annat än det var. Ann Cvetkovich talar i *Depression: A Public Feeling* (2012) om slöjd, pyssel och konst som ett sätt att förhålla sig till att ”må dåligt”, en term som hon hellre använder hellre än det medicinska ordet depression. Att må dåligt är ett vidare begrepp som innefattar det högst vardagliga och det politiska, hur det är att leva i en värld som är allt annat än vad en skulle önska och skrämmande verklig, som i dikten av Rich. Sådär säger Cvetkovich om hur konstnären Allyson Mitchells estetik förhåller sig till förtvivlan och det förflutna:

For her, the strong and frequently negative feelings attached to objects that are sentimental, cute, garish, cheap, or excessive resemble the feelings associated with both fat girls and feminisms, and the reservoir of shame, abjection and mixed feelings is a resource for queer reparative strategies. Collecting the lost objects that others left behind to be thrown away or sold for cheap, and collecting in massive quantities that reveal consumption's popular trends, she creates new worlds of discarded ones. (Cvetkovich 2012, 185)

Den gurliska kunskap som går att hitta hos Energiskan skulle kunna formuleras på ett liknande sätt. Hon föreslår ett återvändande till det bortslängda, barndomar och flickskap som rymmer egna världar. Att inte vända sig bort från det svåra och smärtsamma, för poesins skull om inte annat. Lyssna till orkanen, den blossar upp ur underjorden. Hjärta hjärta hjärta.

Vad skulle Energiskan säga?

Skriv, låt ingen hålla dig tillbaka, låt ingen hindra dig: ingen man, inget idiotiskt kapitalistiskt maskineri där förlagen är de styrande, listiga, inställ-

samma anhalterna i en ekonomi som arbetar mot oss och bakom ryggen på oss, och inte du själv.

Äkta kvinnotexter, texter med kvinnokön, de tycker inte om det, det skrämmer dem, det äcklar dem. De tjuriga läsarna, redaktörerna och de tronande cheferna. (Cixous 2015, 7)

Gå till hundarna, mata dem med pärlor, utanför linjen, i diket, i dikten. Gul och svart och rosa, regnbågsfärgad. Var flicka förutom när du gör något annat. Hitta på ett minne, kalla det gurlesk.

You're just an empty cage girl if you kill the bird.⁵

Flyg och stjal, du lilla kropp!

Anteckningar ur Projekt Jord:

En trappa ner från Grubbelkammaren slår Universums hjärta. Där bor Energiskans systrar, Ilska och Älska. De finns i alla människors hjärtan. Älska hjälper en att tycka om sig själv och Ilska är den som försvarar en. De står alltså inte, trots att namnen möjligen antyder något sådant, i motsats till varandra. Ilska och Älska behövs lika mycket i hjärtat. Om de får leva i frid kan Älska dansa i rosa klänning på ängarna. Ilska kan lugnt bygga sina murar. Men om det kommer en stor fot och sparkar på Ilskas murar blir hon fullt upptagen med att stapla sten och beväpna sig. Hon har inte tid för Älska och vänder sina försvar emot henne. Skriker: Vad är du för en löjlig liten figur, ut härifrån! Ilska slänger ut Älska ur hjärtat och från den dagen ger hon sig på alla som påminner om Älska. Det är så en människa blir en maktmagnet, menar Energiskan och förklarar att det är det som har hänt med Agneta, som gör att hon är elak mot andra barn. Som nämnts så förtäljer inte historien exakt vad Agneta blivit utsatt för och det är också en hemlighet hon själv inte vill dela med någon. Därför reagerar hon med ilska när Isalena, på Energiskans uppmaning, försöker fråga. Men det är början till att Agneta kan visa sorg i stället för Ilska och som för henne till Regnets rum. Efter det kan hon släppa in Älska – och Isalena – i sitt hjärta.

Det finns många nyanser i Energiskans färgstarka värld. Att de två

känslorna som finns i hjärtat inte är dikotomier och inte heller hierarkiskt ordnade är ett exempel på det. I sista avsnittet har Isalena fått låna Energiskans kappa för att leta rätt på sin pappa. Hon lyckas återbördä honom till hemmet så att föräldrarna kan prata med varandra i stället för att skrika. De sitter i ett rosarött rum och förklarar för Isalena att de inte kan leva tillsammans. Hon svarar: ”Men har jag sagt att ni behöver det då?!” Föräldrarnas föreställning om att deras barn mest av allt längtar efter en traditionell kärnfamilj kommer på skam. Det måste inte vara antigen eller. Bakom soffan finns en tapet med hjärtan på, några av dem – men långt ifrån alla – är brustna. På väggen sitter ett porträtt av familjen några år tidigare, omgärdad av dessa hjärtan i olika tillstånd. Det säger något om det förflutna, men också om framtiden och de olika sorters känslor som kan komma att finnas där. När alla tre förstätt att de kan bry sig om varandra utan att vara en kärnfamilj så är Energiskans uppdrag slutfört. Isalena kommer inte längre att skicka några bubblor med kvävd gråt upp till Anda. Nu har hon, efter att Energiskan bollat tillbaka en av Isalenas bubblor och uppmanat henne att säga hur det känns i stället, lärt sig att tala. Isalena vill finnas, som hon senare säger till Agneta. Hon vill äta, växa och inte bli tagen av varulvar. Uppmaningen till att uttrycka sig och det som kan stå i vägen formulerar Héléne Cixous så här:

Vilken sjudande gränslös kvinna har inte, nedsänkt i sin egen naivitet, fasthållen i dunkel och självförakt av den stora föräldra-äktenskapliga-fallogocentriska näven, *skämts över sin egen kraft?* och vem har inte, överraskad och skräckslagen av sina drifters fantastiska tumult (för att man har fått henne att tro att hon är en fin flicka, en normal, äger ett lugn som är ... gudomligt) anklagat sig själv för att vara monstros? och vem har inte, gripen av ett märkligt begär (att sjunga, att skriva, yttra sig, kort sagt låta något nytt framträda) trots sig vara sjuk? Men hennes skamliga sjukdom, det är att hon står mot döden, att hon är till ett sådant besvär. (Cixous 2015, 6)

Besväret, den rebelliska skriften, hjärta och smärta, en häxkostym mot döden. Jag kallar den gurlesk, ett annat ord för ”varning för flickors

genealogi/de härstammar från träd med rötter grövre än du” (Bloch Boynukisa 2012, 20). Den feminina stil som Cixous (2015) uppmanar till i *Medusas skratt*, skriven 1975, kan ses som en förelöpare till gurlesk. Även om, som hon säger, den är omöjlig att definiera, finns den och den rör sig bortom den fallocentriska diskursen, har sin plats någon annanstans. ”Den låter sig bara tänkas av slentriankrossande subjekt, gränsprängare som ingen auktoritet någonsin underkuvar.” (Cixous 2015, 16) Exakt vad det kvinnliga eller feminina skulle vara och vilka kroppar som kan inneha det, är något som osäkras i *Medusas skratt*, precis som när det gäller gurlesk. Det är inte alls nödvändigt att blanda ihop det biologiska och det kulturella, säger Cixous. Även om denna stil inte går att definiera, den är något nytt som ska komma, handlar det i stora drag om brott mot språkets och berättandets strukturer, om poesin och sången. Gurlesk kan ses som ett av många möjliga utskott från det som Cixous kallade *écriture féminine* och som sedan 1970-talet fortsatt växa i en mängd texter. Mara Lee menar i *När Andra skriver: Skrivande som motstånd, ansvar och tid* (2014b) att ett nutida användande av *écriture féminine* kan vara troget tankens hjärta ”att det poetiska språket är nödvändigt för att gestalta problematiker som inte nöjer sig med att cementseras i binära positioner” (Lee 2014b, 15). Men frågeställningarna och nyckelbegreppen kan förskjutas med hjälp av postkolonial teori, vilket Lee gör i sin avhandling. Jag ser gurleskbegreppet som ytterligare en möjlighet att skapa vetande om femininitet, i och utanför det som traditionellt kallas vetenskap, litteratur eller konst.

Gurleska texter kan komma i många former, från olika kontexter och tidsperioder. Samtidigt betyder det något att Greenberg uppfann begreppet runt millennieskiftet. Det har att göra med feminismens problematiska förhållande till femininitet, synen på den som något ytligt eller förtryckande, och hur queerteorin har medverkat till att förändra det. Framväxten av gurlesk har allt att göra med riot grrrls, *girl power* och synen på flickan som feministiskt subjekt som växte fram under 1990-talet (Mulari 2015). Det teoretiska intresset för queer femininitet inom både aktivism och akademi är också en del av samma nystan. Gurlesk som begrepp har också plockats upp en hel del i flickforsk-

ningen, som jag själv är en del av, och har till exempel använts för att förstå samtida bilderböcker (Österlund 2013). Även om flickforskningen ofta fokuserar på barn så arbetar den även med ett bredare flickbegrepp. I antologin *Flicktion: Perspektiv på flickan i fiktionen* (2013) menar redaktörerna att just begreppet flicktion, en blandning av flicka och fiktion, kan användas för att förstå flickan som en ”en position, en trop i fiktionen som överskrider både fysiologisk ålder och genus” (Formark m.fl. 2013, 15). Det jag menar att gurleskbegreppet kan tillföra kritiska femininitetsstudier, och som inte helt täcks in av femmebegreppet, är att det fokuserar på konstnärliga praktiker. Den femmeteori som till exempel Dahl skriver fram i *Skamgrepp* (2014) ägnar sig åt levd erfarenhet, olika förhållningssätt till identitet och aktivism. Allt detta kan vara en del av gurlesk, men måste inte vara det. Gurlesk kan vara, och är ofta, gestaltningar av femmes erfarenheter, men kan även synas i stil och form, i själva uttryckssättet snarare än innehållet. Troligen är det ingen slump att jag och andra femmes skriver i gurlesk anda, men det är inget nödvändigt samband. Gurlesk är, menar jag, ingen subkultur och ingen klädstil – även om kläder, smink och hår är konstnärliga projekt. Det fanns redan ord för att beskriva subversiva femininiteters kroppsliga och identitetsmässiga form, femme är ett av dem. Jag tror att gurlesk ska få vara något delvis annat, eget, ha ett eget rum. Även om femme och gurlesk delar rotsystem, ögonskuggor och bokhylla så står det inte riktigt samma saker i deras dagböcker och de har inte skrivit i dem lika länge. Kanske är de två plagg i samma utklädningslåda som kan bäras tillsammans, men också var för sig. Att de har skruvat upp sina framfarer i samtidens debatter är dock en erfarenhet de båda delar. Femme och gurlesk är två röster i ett pågående samtal om femininitet som ökat i intensitet de senaste decennierna.

What else is exciting and meaningful is how all of this stuff seems to be happening in activism and music and art made by young women at the *exact same* time as the poetry. Freaky! Not a coincidence! A time-ghost! (Greenberg 2010, 7)

Det där spöket har strukit runt mellan raderna i litteratur, andra konstnärliga uttryck och populärkultur ett tag nu. Gurlesk är en estetik som tar sig många olika former. Samtidigt är det ett begrepp som kan användas för att förstå till exempel texter, bilder och musik ur olika sammanhang och tidsperioder. *Isalena och Energiskan* är ett TV-program som använder sig av gurlesk samtidigt som det går att läsa med en gurlesk blick. Gurlesk teori har en intim relation med texter som gör gurlesk, men går även att använda för att förstå andra saker.

Det är inte alltid som det mest intressanta tankearbetet runt ett begrepp sker inom akademien, ytterligare något som gurlesk och femmel delar. Gurlesk görs och diskuteras i skönlitterära texter, serier, konst och musik och inte alltid de som upphöjs av de stora förlagen eller de etablerade arenorna, även om det givetvis händer där också. Gurlesk har dock länge fört en smygtilvar eller rentav behandlats med uttalad skepsis. Något decennium tillbaka fick texter som förhöll sig till frågor om femminitet och kropp, sinsemellan olika till form och innehåll, epitet som ätstörningsromaner och kritikerna närmast tävlade i att berätta om hur trötta de var på navleskådande flickor. I artikeln "Ätstörning som litterär störning: Berättelser om anorexi och bulimi i kritisk belysning" skriver Katarina Bernhardsson (2009, 256): "Skulle det till och med kunna vara så att 'genren' 'anorexilitteratur' framför allt fungerar som ett sätt att benämna kvinnliga uppväxtskildringar som recensenten inte uppskattar?" Hon menar också, liksom jag gör, att en mängd texter som inte ens nämnde ätstörningsfrågor inordnades i denna, enligt kritikerna, tröttsamma störtflod och begrepp som "flickrumsroman" förekom även (Österholm 2012, 26–30). Jag skulle säga att den litteratur som nu benämns som gurlesk påminner om den bespottade ätstörningsromanen – genom tematiserandet av femminitet och kropp – och är en del av ett pågående problematiserande av femminitet som äger rum inom feministisk teori, litteratur och andra konstnärliga uttryck. Även om det för tillfället tycks se annorlunda ut och begreppet diskuteras på dagstidningarnas kultursidor och gurleska texter ges ut av stora förlag, anser jag att det är viktigt att inte glömma bort den stora gurleska mylla som det legat och pyrt i. Den består framför allt av små förlag och nättidskrifter, för att inte

tala om alla opublicerade och refuserade texter som skrivits de senaste decennierna. Om än det verkar som att ”redaktörerna och de tronande cheferna” (Cixous 2015, 7) för tillfället inte är så tjuriga, ser jag det som en risk att gurlesk töms på subversivt innehåll om det bara blir en chic etikett att klistra på en viss typ av texter. Gurlesk är tätt sammantvinnat med sina utövare som gör gurlesk teori i skönlitterära och konstnärliga former. Femininitet en viktig fråga i den samtida litteraturen och seriekonsten och även om långt ifrån alla kallar det de gör gurlesk så är det ett begrepp som går att använda för att förstå ett större samtal om femininitet. Ett av de sammanhang där jag själv är delaktig och där gurlesk pågår är det kollektiva förlaget Dockhaveri. Förutom att ge ut böcker så ägnar vi oss bland annat åt flersamt skrivande och frågor runt femininitet, funktionalitet och motstånd. Dockhaveri uppstod för att det inte fanns men behövdes, som en plats där till exempel skapande som skulle kunna kallas gurleskt kunde få utrymme. Det har senast skett i den feministiska textsamlingen *Dock-ument: Anti-logi* och i förordet står:

Vi ville göra den här boken för att vi hade en längtan efter att göra något stort och bombastiskt igen och igen och igen. Vi ville ge plats för bredd och brokighet. Vi var nyfikna på vad som fanns där ute, vi ville få fler och andra svar på frågan om vad feministisk litteratur och konst kan vara än de som vi själva kunde tänka ut. Och ja, frågan är svår, eftersom den är så stor, så öppen, det är lätt att i sitt svar halka in i det generella, det vaga, i klichén, i imitationen av en definition. Frågan ska vara svår. Poängen med den är att exponera själva föreställningen om vad en feministisk litteratur/konst är, här och nu, för en solidariskt kritisk blick. Vi är inte ute efter definitioner. Vi, säger vi och menar Dockhavervi; och menar dock haver vi viljan att öppna upp gränsen mellan författare och förläggare; att försöka komma ifrån ett exkluderande vi: Vilka är vi:et i den feministiska konstellationen? Hur blir vi:et möjligt att inblandas och inbegripas i? Vilka femininiteter implicerar ”feminism”? Vad finns det för utrymme för underrepresenterade femini[ni]teter att till exempel vara gurleska? (Gurleska: som monsterdockorna och skelettfågla; som de skeva flickorna i våra hjärtan.) Kan vi överrepresentera gurlesken genom den här boken?

Kan vi tillsammans lägga märke till hur dessa gurlesker då ser ut? Kan vi tömma gurlesken, göra om den så många gånger att det blir värt att börja från början igen och igen och igen? (Dockhaveri 2016, 2)

Det finns dock en dödens förtrollning även i mitt Projekt Jord, i Dockhaveri, i allt jag någonsin ska säga om gurlesk. Det måste sägas. Jag skriver i kokonger av minnen, tomma bassänger till tankar och sömn. Figurationer är inflätade i författarsubjektets rädslor, sorger, glömskor, förnekelser. Min mästerväninna i poesi och gurlesker, Aylin Bloch Boynukisa, finns inte längre. *Det är så svårt att skriva allt som du aldrig kommer att läsa, att du inte ska skriva mer.* Berättelsen om när Isalena blev en isklump, som de säger i inledningen till *Isalena och Energiskan*, är en annans historia om mig själv, även om jag länge inte ville kännas vid det och stängde alla dörrar som ledde in i död och träskkokonger. *Om jag inte kunde säga något tillsammans med dig, ville jag inte säga något alls.*

Minnesbild: Jag har sällan varit så rädd. När jag ska gå upp på en scen brukar jag tänka: Men de vill ha dig här, de har bjudit in dig. De hade inte bjudit in oss, men vi kom ändå. Två år tidigare höll du och jag i ett Queerseminarium i Uppsala om gurlesk, översatte Greenbergs biografi, avslutade i rim och utropstecken: "Överdrifterna är gurleskens hjärta! Överdrifterna är lek som rimmar på smärta! En ros är en ros är en fitta är en ros!" Två år senare lägger jag ut en bild på Facebook, den föreställer din gravsten: Aylin Bloch Boynukisa 11.5 1980 – 2.11 2013, och en bild på en fågel. Jag önskar att jag hörde orkanen. På natten innan dagen du aldrig ska andas igen, ser jag att Stockholms Poesifestival ska ha tema gurlesque. Förutom de internationella gästerna är det bara förutsägbart väletablerade som ska läsa, storförlag plus något hastigt påkommet undantag. Sara Tuss Efrisks film undanskymd i ett hörn av foajén. Vi var inte bjudna, men vi kom ändå. Vi kom som en trojansk My Little Pony som kissade rosa bubbel på scenen. Vi stormade. Vi hade megafon och vi läste ur din bok: "En tjutande blå parfym. Jag försöker vrida huvudet långt åt vänster, få nosen så långt ifrån det som det går." (Bloch Boynukisa 2013, 25)

Detta är också Projekt Jord: "en annans historia om en själ" (Fagerholm 2009, 15). Spöket som knackar på. Orkanen som river i underjorden.

Vad skulle Energiskan säga?

I was particularly pleased by the recognition that the novels I chose do not simply portray characters or images of women that do not accord to established conceptions of gender, sexuality, and race, but, while doing so, they also construct figures, at once rhetorical and narrative, that in resisting the logic of those conceptions, point to another cognition, a reading other-wise of gender, sexuality and race. This is the sense in which these texts "do" feminist theory and are not simply feminist fiction. (de Lauretis 2007, 258–9)

Jag är nya sagor och gamla. Hahahaha hör du inte orkanen?

The Ladies Sasquatch are joined by the Sasquatch familiars, a tribe of protective totem animal with pink fur and garishly exposed nipples, teeth, and claws who are both cute and slightly grotesque. Simultaneously frightening and seductive, the Sasquatches offer a queer twist on gothic monstrosity and fairy tales, indigenous culture and colonialist myth, and lesbian feminist traditions of goddess worship. (Cvetkovich 2012, 185)

Det är min kostym som gurlesk föddes ur. Glittrig och regnbågig, svart, gul, rosa. Hon var en flicka förutom när hon inte var det.

Kära Energiskan

Jag tänker på dig, hur du bär flickor, tankar, känslor, rädslor. Andra över dina axlar, hjärtslagen i dig, ut i universums varje spets. Hur de skickar bubblor och stenar till dig. De får inte svämma över, salarna. De får inte rasa. Du samlar allt där. Bär det stora och det lilla. Du har fågelperspektiv, men ser allt inifrån, från varje här och nu. Kanske såg du Jenny i Åsa Grennvalls *Deras ryggar luktade så gott* (2014). Mot slutet av boken tänker Jenny tillbaka på när hon satt i baksätet på sina föräldrars bil och, precis som genom hela uppväxten, blir känslomässigt försummad.

Den vuxna berättaren går in och lyfter ut den lilla flickan som en gång var hon själv och bär henne genom livet, ger henne den känslomässiga uppmärksamhet som hon inte fått. Hon bär henne genom destruktiva relationer, psykakuter, det egna barnaskaffandet – situationer som utgör boken, och även Grennvalls tidigare verk. Den stora Jenny tar alla de flickor som varit hon själv och slutligen ligger de tillsammans under ett träd. ”Nu vill jag bara vila”, står det och de sover tätt tillsammans (Grennvall 2014, 190). Hon har blivit som sin egen familj, den som tar hand om sig och alla de flickor hon har varit. På så sätt får hon dessa flickskap att betyda något annat. En stor Jenny plockar ut den lilla ur en svår situation och bär henne till en annan plats.

Jag ser det här bärandet som en bild för en återkommande feministisk strategi i samtida litteratur och seriekonst. Berättelserna bär flickskapen till en annan plats, förhåller sig till femininitet men får den att betyda något annat. Det är tungt att bära, det kan behövas en Energiska. Outtröttligt kommer du till Isalena när hennes kvävda gråt gör sig påmind i Bubbelskammaren. Varje gång har du en ny förklädnad. När ditt fågelkrax hörs drar Isalena efter andan och säger ditt namn. Isalena möter dig i många skepnader. Du är misstänkt lik hennes rosapiffiga mor. En gång är du skolsköterskan, en annan, städerska på skolan. Du sträcker dig ut ur TV:n som en personifikation av det dåförtiden så farliga videovåldet. Att du går in och ut ur en mängd olika femininiteter, flera av dem långt ifrån glamorösa och inte heller flickiga, tar jag med mig som en påminnelse om att gurlesk kan göras i varje femininitet och på ett flertal sätt. Du flyger vidare ut i varje vintergata med ditt skratt.

I det flicklaboratorium som utgjorde min avhandling tänkte jag på gurlesk,

som en hybrid, som i sin kjol performativt införlivar tygsjok, stuvbitar, trådar av olika teorier som går in i varandra, sys samman, läggs under och över, tillsammans skapar färg och material – visar på släktskap med många former av femininitet och feminism. (Österholm 2012, 103)

I figurationen Projekt Jord finns du, en kropp jag kallar gurlesk – skratt, orkan, underjord och rymd. Du är femininiteter på femininiteter, lager som skiner igenom. Att måla tecken för femininitet på redan feminint kodade bilder, blanda och dra bland tidsperioder, måla läppstift utanför munnen som en politisk handling. Flickor är sagor och monster och fantasier. Flickor gör sagor och monster och fantasier. Gör flickor. Ener-giskt. Stiger ur dyn. Flyger och stjal.

Anteckningar ur Projekt Jord:

Gurlesk är ett annat ord för Träskdrottning. Hon stiger ur dyn och sen börjar musiken.

Gurlesk säger:

grymma trampstövlar och (grymma) ögonbryn/trampstövelögonbryn
som trampar sönder grymma trampstövlar och ögonbryn allt som står i
deras väg
SKÄNDAR/TRAMPAR (SÖNDER) SVENSK FLAGGA
(heta musslor)/vitlöksbiffar i het vitlöksås och heta vitlöksmänniskor
människor som luktar/smakar (FITTA)/friskt starkt och gott!/frisk stark
och god ((fitta)!/FITTA!)
ful(a) horhundar (som) slickar fet(a) kvinnokropp(ar)
*rosor rosor rosor i överdimensionerade(kåta)/(mina)(fett)/våra (fett) över-
sexuella trosor!*
(Praizovic 2011)

Gurlesk är ett annat ord för ”ett upphöjande av överjävliga flickor, typ. Eller Leila K som författare. Kroppar som pöser över av flickighet. Och plast kanske.”⁶

Gurlesk säger: ”Den som monterade ihop mig måste ha varit helt okunnig om rosor.” (Hildeman Tognér 2015, 68)

Gurlesk säger: ”It’s time for you to lip sync for your life.”⁷

Gurlesk är ett annat ord för:

Vare sig du målar dem eller ej kommer dina läppar att vara illröda i deras ögon. Så du kan lika gärna måla dem. Sådana som du och jag är födda med läppstift. (Lee 2014a, 140–1)

Gurlesk är ett annat ord för:

Stjärnformade rosa spya av hallonglass glittersmink
red sock turtle neck söker s a s uppfylla villkoren för

”girlie” (Riisager 2015, 140–1)

Gurlesk är ett annat ord för Nicki Minaj med rosa hår, visprädde och bananmassaker.

Gurlesk säger hahahaha hör du inte orkanen?! Jag hör flickorganen:

Jag föddes i säret.

Det var en lång och svår födsel ungefär mellan den tjuogoandra och tjugofjärde augusti.

Jag intensifierades långsamt och nådde södra kusten den tjugofemte augusti som en kategori ett-flicka med vindstyrkor strax ovanför gränsen. Jag bröt långsamt ut, sprack och spräckte strax ovanför gränsen.

Jag har det klibbiga märket. (Bloch Boynukisa 2012, 6)

Gurlesk är ett annat ord för/säger

.....
Fyll i själv! Upprepa och upprepa. Flyg och stjä! Lyssna på fågeln som knackar på rutan.

MARIA MARGARETA ÖSTERHOLM är forskare och lärare i genusvetenskap vid Stockholms universitet. Hon har skrivit avhandlingen *Ett flicklaboratorium i valda bitar: Skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005* (2012). Hennes nuvarande forskningsprojekt heter "Gurleska begär: Femininitet och sexualitet i samtida svenskspråkig litteratur och seriekonst". Hon skriver även skönlitterärt och är med i det kollektiva förlaget Dockhaveri.

REFERENSER

- Bernhardsson, Katarina. 2009. "Ätstörning som litterär störning: Berättelser om anorexi och bulimi i kritisk belysning." I *Litteraturens värden*, redaktör Anders Mortensen, 248–60. Stockholm: Symposion.
- Bloch Boynukisa, Aylin. 2012. *Flickorganens genealogi*. Stockholm: Dockhaveri.
- . 2013. *Min köft är fylld av tänder och tid*. Stockholm: Dockhaveri.
- Cixous, Hélène. 2015. *Medusas skratt* [1975]. Översättning Sara Gordan och Kerstin Munck. Stockholm: Modernista.
- Cvetkovich, Ann. 2012. *Depression: A Public Feeling*. Durham: Duke University Press.
- Dahl, Ulrika. 2011. "Ytspänningar: Feminismer, femininiteter, femmefigurationer." *Tidskrift för genusvetenskap* 1:5–27.
- . 2014. *Skamgrepp: Femme-inistiska essäer*. Stockholm: Leopard.
- de Lauretis, Teresa. 2007. *Figures of Resistance: Essays in Feminist Theory*. Urbana: University of Illinois Press.
- Dockhaveri, red. 2016. *Dock-ument: Anti-logi*. Stockholm: Dockhaveri.
- Fagerholm, Monika. 2009. *Glitterscenen*. Stockholm: Bonnier.
- Formark, Bodil, Eva Söderberg, och Mia Österlund, red. 2013. *Flicktion: Perspektiv på flickan i fiktionen*. Malmö: Universus Academic.
- Greenberg, Arielle. 2010. "Some Notes on the Origin of the (Term) Gurlesque." I *Gurlesque: the New Grrly, Grotesque, Burlesque Poetics*, redaktörer Lara Glenum och Arielle Greenberg, 1–8. Ardmore: Saturnalia.
- Grennvall, Åsa. 2014. *Deras ryggar luktade så gott*. Sköldinge: Syster.
- Halberstam, Judith. 2011. *The Queer Art of Failure*. Durham: Duke University Press.
- Hildeman Togner, Theodor. 2015. *Ut*. Bromma: Lesbisk pocket.
- Haraway, Donna J. 1991. *Simians, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature*. London: Free Association.
- Hjorth, Elisabeth. 2015. *Förtvivalade läsningar: Litteratur som motstånd och läsning som etik*. Göteborg: Glänta.
- Isalena och Energiskan* (TV-program). 1986. Regi Anna Roll. Sveriges Television, TV 2.

- Kiros, Judith. 2014. "Ingen blir chockad av en tuff svart flicka." *Dagens Nyheter*, 16 december.
- Lee, Mara. 2014a. *Future perfect*. Stockholm: Bonnier.
- . 2014b. *När Andra skriver: Skrivande som motstånd, ansvar och tid*. Göteborg: Glänta.
- Lykke, Nina. 2009. *Genusforskning: En guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Stockholm: Liber.
- Mulari, Heta. 2015. "New Feminisms, Gender Equality and Neoliberalism in Swedish Girl Films, 1995–2006." Avhandling, Åbo universitet.
- Praizovic, Lidija. 2011. "Välkommen till Sverige Vlado." *LÄCKER* 3. <http://www.lackertidskrift.se/03/html/LidijaPraizovic.html>.
- Rich, Adrienne. 2002. *The Fact of a Doorframe: Poems Selected and New, 1950–2001*. New York: Norton.
- Riisager, Hanna. 2015. *För Kvalia*. Stockholm: Dockhaveri.
- Österholm, Maria Margareta. 2012. *Ett flicklaboratorium i valda bitar: Skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005*. Stockholm: Rosenlarv.
- . 2016. "The Song of the Marsh Queen: Gurlisque and Queer Desire in Monika Fagerholm's Novels *The American Girl* and *The Glitter Scene*." I *Novel Districts: Critical Readings of the Works of Monika Fagerholm*, redaktörer Kristina Malmö och Mia Österlund, 99–116. Helsingfors: Finnish Literature Society.
- Österlund, Mia. 2013. "Att förme en flicka: Flickskapets transformationer hos Pija Lindenbaum och Stina Wirsén." I *Flicktion: Perspektiv på flickan i fiktionen*, redaktörer Bodil Formark, Eva Söderberg och Mia Österlund, 168–87. Malmö: Universus Academic.

NOTER

1. För mer om Doris, Sandra och Träskdrottningen i relation till gurliskebegreppet, se Österholm (2016)
2. Så presenterar sig Energiskan i början av första avsnittet och det blir sedan seriens intro.
3. Endast två maskuliniteter förekommer. Anders Linder spelar Vetenskapsmannen och Isalenas pappa. Han är också berättarrösten.
4. Fritt valt ur de första tio minuterna av första avsnittet.
5. Från Tori Amos sång, "Crucify", Atlantic Records (1992).
6. Sara Tuss Efrik i mejl till mig.
7. Replik ur TV-programmet *RuPaul's Drag Race* (2008).

ABSTRACT

Gurlesque is an aesthetic mixing feminism, femininity, cuteness, and the grotesque, with inspiration from a wide range of feminist theory, literature, art, and popular culture occupied with the notion of femininity. The concept was invented by Arielle Greenberg in 2001 to label a tendency in American contemporary poetry. A similar tendency can be seen in Swedish literature, art, and comics and the gurlesque has been gaining attention in Sweden during the recent years. Probably because it describes something many has seen, but had no name for. Even though the gurlesque is not new, I think there is still a lot to discover and discuss about the concept and its relation to a plural of femininities. In the article I am not trying to say anything defined about the gurlesque, rather I am trying out thoughts and theories and suggest what the gurlesque might become if more voices join the discussion. The main voice I am in dialogue with is Energiskan from the children's TV show, *Isalena och Energiskan* (1986), and I let her speak through feminist and queer theory, literature and comics – all coming together in a figuration I call Project Earth. Isalena is a lonely child, handling her parent's divorce and a new school with the help of Energiskan – teaching her to speak up for herself and the possibilities of relationships. I also read this story as a suggestion for further thinking about the possibilities of gurlesque and queer femininities.